

Д. В. Каравайко

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОРОДИЩА СКІФСЬКОГО ЧАСУ ШИРЯЄВЕ

Стаття присвячена історії досліджень городища Ширяєво. На сьогоднішній день городище Ширяєве — єдине городище скіфського часу в Путивльському Посейм'ї де проводилися та проводяться зараз цілеспрямовані археологічні дослідження. Роботи розпочав у повоєнний час Д. Т. Березовець. Рівно 70 років тому археологічні розкопки на пам'ятці вперше провела фахівець-скіфолог В. А. Іллінська, 100-річчя від дня народження якої відзначаємо в 2020 р.

Ключові слова: *городище, історія досліджень, р. Сейм, скіфський час.*

У 2020 р. виповнюється 100 років від дня народження видатного українського скіфолога В. А. Іллінської. І рівно 70 років тому Варвара Андріївна провела перші професійні археологічні розкопки на території середньої течії річки Сейм. Об'єктом досліджень стало городище Ширяєве, що розташовано поблизу сс. Ширяєве та Старі Гончари, в 10 км на південний схід від м. Путивль Сумської обл. Аж до сьогоднішнього дня ці роботи залишалися єдиними професійними археологічними дослідженнями укріплених поселень Путивльського Посейм'я. Отримано доволі виразний матеріал, що знайшов своє відображення на сторінках періодичного видання «Археологія» та в рукописі докторської дисертації В. А. Іллінської (1953; 1971). З огляду на інформативність та багатогранність знахідок з городища Ширяєве результати розкопок 1950 р. були нещодавно переопубліковані (Каравайко 2018). Детальний аналіз показав необхідність та перспективність подальших розкопок городища. Відтак, з 2017 р. спільними зусиллями Державного історико-краєзнавчого заповідника у м. Путивль

та Інституту археології НАН України відновлено археологічні дослідження на пам'ятці, що проводяться вже третій рік поспіль. Поступово накопичується матеріал, який вимагає детального осмислення та ретельного опрацювання. То все — справа майбутнього. Наразі, слід відмітити, що будь-яка пам'ятка має свою історію, і саме вона є основою подальших досліджень.

Городище Ширяєве розташоване в 1,1 км на південний схід від околиці с. Ширяєве та на схід від с. Старі Гончари. Займає останець правого берега р. Сейм (рис. 1). Його висота — 43 м. Русло ріки віддалене на 7—8 км. Вся ця відстань являє собою заболочену заплаву, або Молчанське болото. Джерелом питної води свого часу, вірогідно, слугувала маленька річка, що впадає до заплави північніше городища. На сьогоднішній день вона в кількох місцях перегороджена, в результаті чого утворилися ставки, а основне русло майже пересохло. Назва річки місцевим мешканцям невідома¹, проте, за усним повідомленням місцевого краєзнавця, в документах XVIII ст. фігурує назва Плотницький струмок, що бере свій початок в Плотницькому яру та впадає в Молчанське болото.

Майданчик має форму неправильного трикутника, загальною площею близька 0,5 га. Від поля городище відділене глибокою та широкою угловиною. Жодних видимих слідів рову не простежується. Північно-західний схил ескарповано, а на верхівці влаштовано вал заввишки 2 м і шириною 20 м. Висота оборон-

1. Більшість городищ Путивльського Посейм'я розташовано на значній відстані від основного русла Сейму. Поруч з ним, до заплави, або до болота, обов'язково впадав струмок, чи невелика річка. На сьогодні, вони майже пересохли, а їх назви місцевому населенню невідомі.

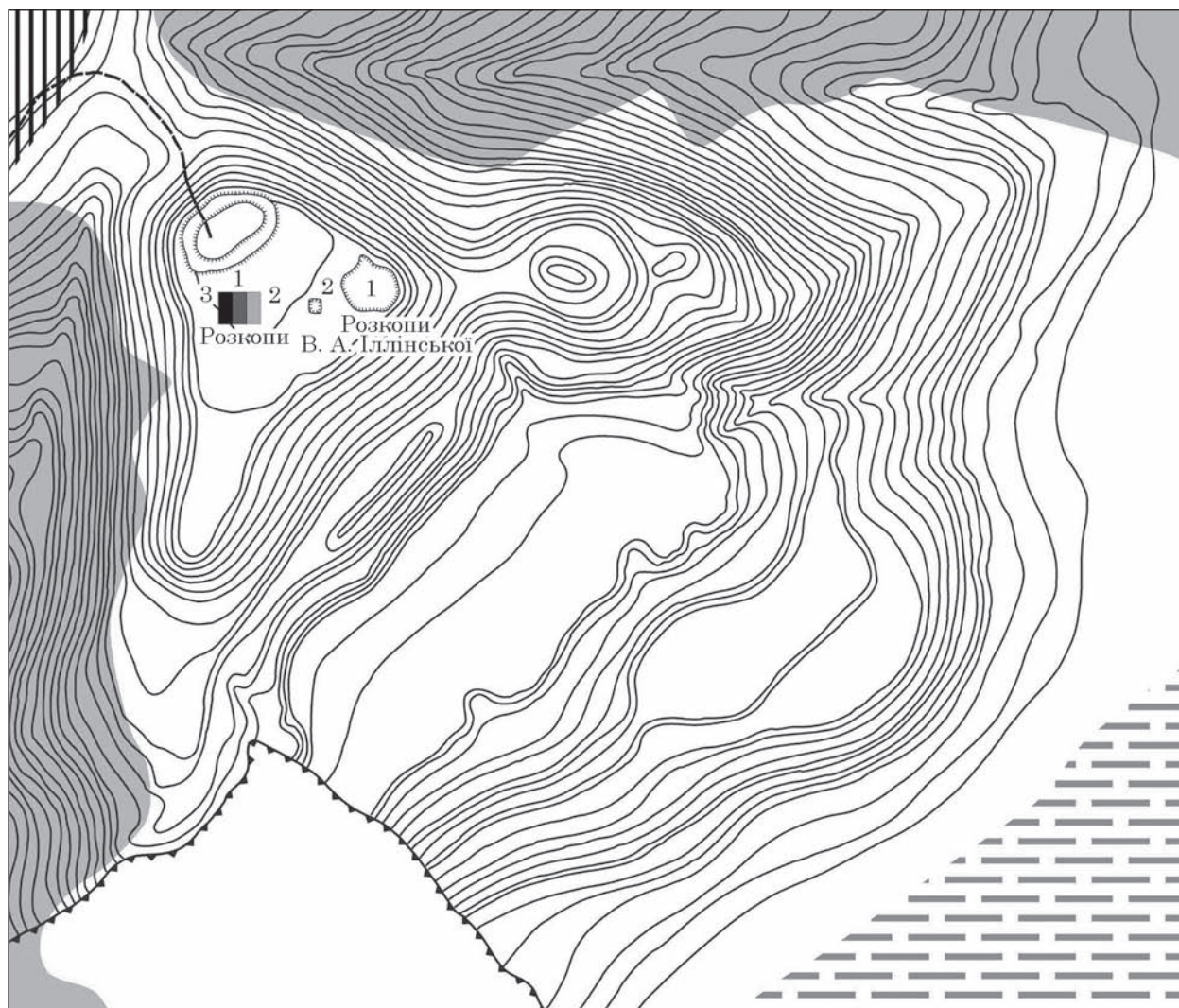

Рис. 1. План городища Ширяєве

ної ділянки в цьому місці сягає 7 м. З півдня та сходу останець має дві стрілки, що полого спускаються до заплави. З огляду на те, що це були найуразливіші місця в оборонній системі, тут влаштовано додаткові земляні укріплення. Так, південна стрілка в верхній частині, вірогідно, мала рів, що візуально не фіксується. Опосередковано про його наявність може говорити інший колір трави на невеличкій ділянці, що добре помітно на фото, яке зроблене за допомогою БПЛА (рис. 2). Так само ровом укріплена і східна стрілка мису. Як показали дослідження В. А. Іллінської, навпроти цієї стрілки, край майданчика, свого часу було досипано та укріплено штучним випалом (Іллінська 1953, с. 111, 112). Глиняні обпалені серцевини в основі валів відомі на багатьох городищах, що дозволяє припускати наявність на цьому місці валу, що не зберігся. Більш детальна характеристика оборонної лінії городища Ширяєве вимагає проведення відповідних археологічних розкопок, що є справою майбутнього.

До певної міри пам'ятка є унікальною в своєму роді, адже майданчик городища не має

в'їзду, а відтак, жодного разу не орався. Відсутність будь-яких насаджень дозволяє побачити це укріплене поселення з далекої відстані. Саме тому воно було відоме місцевим мешканцям з незапам'ятних часів.

Чи не перша згадка про городище міститься в трудах Д. Я. Самоквасова (Самоквасов 1878, с. 229). Сам дослідник навряд бував в цих місцях, а свої відомості про городища, як відомо, він отримував від місцевих мешканців. Звідси й виникла «прив'язка» пам'ятки до с. Гончар.

Вперше городище поблизу с. Старі Гончари обстежив та зняв детальний план І. І. Ляпушкін (1947, с. 6, уч. карт. XXIII; 1950, с. 52; 1961, с. 134). В результаті зачистки схилу було визначено потужність культурного шару (хоча й помилково), зібрано не чисельний матеріал (Каравайко 2018, рис. 4: 1), що дозволив віднести пам'ятку до старожитностей так званої зольничної культури. До того ж з'ясовано, що вперше мис було заселено за доби бронзи, про що свідчили поодинокі фрагменти кераміки того часу.

У 1948 і 49 рр. дослідження на городищі проводив Д. Т. Березовець (1948; 1949). Бу-

Рис. 2. Фотозйомка городища Ширяєве за допомогою БПЛА, вид з боку заплави

дучи фахівцем зі слов'яно-руської археології, дослідник не приділив належної уваги вивченню пам'ятки скіфського часу. Зокрема, це стосується тексту наукового звіту де інформація про розкопки Ширяєвського городища вкрай обмежена й міститься переважно на сторінках польового щоденника. Так, в 1948 р. Д.Т. Березовець проводив археологічні розкопки на городищі «Курган» поблизу с. Волинцеве. В один з днів основна частина місцевих робітників з приводу релігійного свята не вийшла на роботу. Тоді Дмитро Тарасович разом з кількома школярами вирішив відвідати городище Ширяєве, що знаходилося неподалік, та закласти на ньому кілька розвідувальних шурфів. Останні мали розмір 2×4 , 2×4 та 3×5 м і розміщувалися в центрі та по краю майданчика в північно-західній та західній частинах. Сліди цих розкопок і зараз помітні, принаймні по краях городища. За свідченням Д. Т. Березовця однорідний культурний шар мав потужність 0,8—0,85 м. Не можна з впевненістю твердити, але, вірогідніше за все, дослідник лише вказав глибину шурфів, на яку вдалося вийти протягом одного робочого дня зусиллями кількох школярів. Як показали подальші дослідження потужність культурного шару сягає більше одного метру в центрі та майже два метри (як мінімум 1,7 м) по краях майданчика.

Наступного, 1949 р. Д. Т. Березовець продовжив дослідження городища, які цього разу тривали два дні. В центрі городища було закладено дві траншеї розмірами 10×1 м. Напевне цього року розкопки вдалося вибрати повністю до рівня материка, на що вказує потужність культурного шару — 1—1,4 м. Маємо вкрай мало інформації щодо об'єктів, стратиграфії та

окремих знахідок. Зазначалося, що в одній з траншей виявлено фрагменти глиняної обмазки з відбитками прутів. На сьогоднішній день в центральній частині майданчику не простежується будь які сліди розкопок 1949 р., відтак місце розташування цих двох траншей залишається під питанням.

Третя розвідувальна траншея розташовувалася в безпосередній близькості до валу. Дивує той факт, що матеріал в ній, по свідченню автора розкопок, був відсутній. Ще одну траншею закладено в південно-західному куті городища. В ній «на глибині 0,4 м є обкладка склона городища, виконана з різної величини кусків кварцита уложеного в два шари з земляною прослойкою в 25—30 см товщиною» (Березовець 1949).

Польові креслення розкопок 1949 р. були втрачені¹, за винятком одного невеличкого клаптика міліметровки з кресленнями стратиграфії трьох траншей (Каравайко 2018, рис. 6). Виходячи з цього можна припустити, що на городищі було закладено ще три траншеї довжиною 16 м. Потужність культурного шару в них досягала 1,5 м в середньому. Відтак, за приблизними підрахунками протягом трьох робочих днів було досліджено близько 120 м^2 , і це за наявності доволі потужного культурного шару. З сумом маємо констатувати, що строки та площа розкопок говорять аж ніяк не на користь якісних та професійних досліджень. Вкрай обмежена інформація, що була подана у звітах призвела до того, що археологічні розко-

1. У відповідності до внутрішньої інформації Наукового архіву ІА НАН України.

пки Д. Т. Березовця 1948—1949 рр. на городищі Ширяєве, фактично, втрачені для науки.

Ситуація докорінно змінилася в 1950 р., коли вперше на території Середнього Сейму, на городищі Ширяєве, археологічні розкопки провела фахівець з археології раннього залізного віку — В. А. Іллінська. Розкоп загальною площею 160 м² закладено на східному куті майданчика¹. Коротко зупинимося на результатах тих досліджень.

Перш за все, було встановлено, що східний пологий схил був додатково підсипаний, а на його краю влаштовано вал. Останній зберігся частково, у вигляді пропаленої глиняної ділянки заввишки 0,6—0,7 м з покатыми краями. Поруч розчищена наземна споруда приблизними розмірами 8 × 8 м з двома господарськими ямами та двома глиняними печами. Звертає на себе увагу деяка невпевненість дослідниці стосовно чітких меж та розмірів будівлі, що простежується на сторінках польового щоденника. На сьогоднішній день, розкопками 2017—2019 рр., повністю вдалося дослідити лише одну споруду з верхнього горизонту. Її розміри (8 × 8 м) співпадають з розмірами, які припускала В. А. Іллінська для дома в розкопі 1950 р.

Залишки споруди 1950 р. фіксувалися за специфічною обмазкою підлоги — так званим земом. Об'єкт не був заглиблений в материк та й певної системи в розташуванні ямок від стовпів не вдалося простежити. Як показали сучасні дослідження городища Ширяєве всі наземні споруди, а на сьогоднішній день їх виявлено 5, мали заглиблений в середньому на 30 см котлован. Інша справа, що не завжди його можливо чітко простежити, якщо будівля виявлена не на материк, а в межах культурного шару. В наземних спорудах підлога влаштовувалася або на рівні давнього горизонту, або заглиблювалася, але не більше ніж на 0,3—0,4 м (Гершкович 2016, с. 57).

На особливу увагу заслуговують печі, опис яких подано вкрай стисло. Так, від північно-західної печі «збереглася основа, зроблена з білої глини та каменів, а також черинь розміром 1 × 1 м, з обпаленої глини з відбитками пруттів». Західна піч зображена на плані у вигляді скупчення глини та каміння розмірами 2,8 × 1,8 м. Було зафіксовано, що «основа її, товщиною 0,4 м, зроблена з білої та жовтої глини. Черинь викладений дрібним щебенем» (Іллінська 1953, с. 113, 114).

Як бачимо, ступінь збереженості обох пічок не дозволяє робити висновки щодо їх конструкції. Уточнити деякі моменти дозволяють результати розкопок городища 2019 р. Цього року було виявлено залишки 4 печей, які відносилися до 4- споруд — дві споруди в межах 2 горизонту, і дві — на рівні материка (3 гори-

зонт). Вони являли собою масивні, як правило аморфні завали міцно обпаленої білої глини розмірами від 2 × 1,6 до 3,8 × 2 м. В процесі розчистки зруйнованих каркасів чітко відлюся зафіксувати лише конструкцію однієї печі. Її черинь мав розміри 1 × 1 м, пропалений нерівномірно на 50—10 см. Стіни, що збереглися *in situ* мали товщину 0,4—0,6 м, а в них зафіксовано округлі ямки діаметром 0,1—0,2 м від дерев'яного каркасу. Стан збереженості інших печей набагато гірший, що поки не дозволяє додати більше конкретики. Вочевидь, саме, такі печі трапилися під час розкопок 1950 р., що і завадило В. А. Іллінській дати їх детальну характеристику. Таким чином, можемо констатувати, що опалювальною спорудою в домах Ширяєвського городища були звичайні купольні печі.

Ще одним фактом, що стосується дослідженої споруди, є наявність двох печей. Існування двох опалювальних об'єктів, що знаходяться в межах однієї великої споруди, але в різних її частинах цілком виправдане з точки зору рівномірного обігріву. Аналогічна ситуація простежена в житлах Суботівського городища (Гершкович 2016, с. 66). Але, судячи з польових креслень відстань між печами складає всього 2,3 м. Отже, їх одночасне існування в межах одного житла виглядає сумнівним. Та й сама Варвара Андріївна сумнівалася в існуванні двох вогнищ (Ильинская 1950, дневник, тетрадь 1, с. 46). Не зайвим буде ще раз звернутися до результатів робіт 2019 р. Так, відстань між печами двох споруд 2 горизонту складає приблизно 4,8 м, між печами споруд нижнього горизонту — 5,4 м. Але згідно останніх досліджень вдалося чітко зафіксувати стіни будівель, що з об'єктивних причин не було зроблено в 1950 р. Малоймовірним виглядає припущення, щодо існування двох печей в межах однієї споруди, які знаходилися на відстані всього 2,3 м. З певною долею обережності можемо припустити, що В. А. Іллінська свого часу досліджувала не одну, а дві споруди, які знаходилися поруч. Основну увагу, за відсутністю заглиблення, дослідниця сконцентрувала на так званому «земі» — підсипці підлоги. Проте, він міг і не зберегтися в різних частинах дому, а систему в розташуванні ямок від стовпів, про що йшлося вище, виявити не вдалося. Наразі, теорію, щодо наявності двох споруд в межах розкопу 1950 р. залишимо лише як припущення, обґрунтування якого стане можливим лише після археологічних досліджень поруч з розкопом В. А. Іллінської, а, вірогідно, й після його повторного розкриття.

Кілька слів, щодо стратиграфії городища Ширяєве. Дослідженнями 2017 р. було з'ясовано, що культурний шар має три горизонти, що виділяються і кольором ґрунту, і знахідками (Каравайко, Плаксина 2019). Будучи скрупульозним дослідником, В. А. Іллінська виконала п'ять

1. Виходячи з креслень площа розкопу складала 164 м².

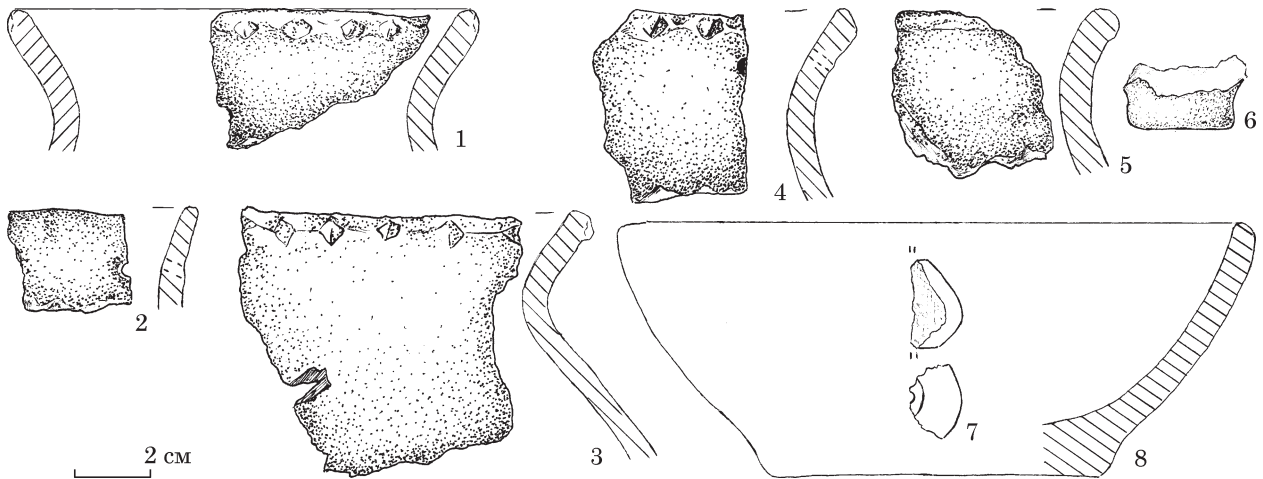

Рис. 3. Матеріал з відпрацьованого ґрунту розкопу 2, 1950 р.

стратиграфічних розрізів в межах розкопу 1. Верхній горизонт відображено на кресленнях¹ (Іллінська 1953, рис. 3), а на сторінках щоденника відмічено, що верхня частина культурного шару являє собою м'який гумусований чорнозем, нижче якого залягає сіра золиста земля (Ільїнская 1950, дневник, тетрадь 1, с. 10). За відсутністю будь-яких слідів будівництва в верхній частині культурного шару цей горизонт не привернув уваги В. А. Іллінської. Дослідниця відмічала, що «керамічний матеріал, знайдений в шарах вище глиняної площадки, цілком однорідний і не дає можливості виділити якінебудь особливі риси, властиві різним хронологічним періодам» (Іллінська 1953, с. 115). Як показали розкопки 2017—2019 рр., це твердження виявилось помилковим. Так, виключно для верхнього горизонту властиві горщиків 1 типу (за В. А. Іллінською 1953) без проколів. Лише в цьому шарі є знахідки уламків амфор, а відсоток столової посуду вище в порівнянні з нижніми горизонтами. Разом з тим, при детальному вивченні матеріалів колекції 1950 року (Каравайко 2018, с. 273—275) було помічено, що глибини, вказані на шифрах горщиків 1-го типу без проколів (до 0,7 м) значно нижчі ніж рівень темного чорнозему, відображеного на стратиграфії. Пояснити це можливо сильним пересиханням ґрунту в процесі розкопок, завдяки чому чітко зафіксувати межу між більш темним та золистим шарами вкрай важко. Вірогідно, саме це стало причиною, що у звіті В. А. Іллінської повністю відсутня інформація про розкоп 2. Коротко зупинимося на ньому.

Невеликий розкоп розмірами 4 × 4 м було закладено в 15 м на південний захід від західного кута розкопу 1, тобто ближче до центру майданчика. Інформація щодо нього об-

межена розмірами, місцем розташуванням, кількома словами у щоденнику та переліком знахідок, занесених до польового опису. Серед останніх: фрагменти кераміки, глиняні блоки-грузила, чотири з яких знайдено у купі, чотири пряслиця, кам'яні терочки, залізна булавка, уламок бронзового браслету та скляна пірамідальна підвіска блакитного кольору. Не виключено, що саме остання знахідка і нашттовхнула дослідницю на припущення, щодо можливості існування городища в IV ст. н. е. (Іллінська 1953, с. 114). Останні дослідження надійно підтвердили здогадку Варвари Андріївни.

Відносно «однорідний» культурний шар та відсутність залишків житлобудівництва, вірогідно, спричинили те, що креслення не проводилися, а до уваги бралися лише знахідки. Разом з тим, розкоп 2 має важливе значення для вирішення питання про планування городища вже на сучасному рівні знань, спираючись на загальну досліджену площу. Мається до уваги його розташування поодаль від краю мису. Ближче до центру майданчику закладено і розкоп 2018 р. Тут виявлено не так багато знахідок, а головне, що в частині розкопу, що тягнє до центру не виявлено залишків споруд. Робити остаточні висновки передчасно, однак можемо обережно припустити, що центральна частина укріпленого поселення не була заселена, а всі споруди розміщено по краю.

Наприкінці зупинимося ще на одному моменті. По закінченню робіт в 1950 р. обидва розкопи було засипано, але частково. Їх центральні частини у вигляді глибоких ям і сьогодні добре видні на поверхні. В 2019 р. було частково перебрано викид з розкопу 2, а відпрацьованим ґрунтом зрівельовано поверхню місця дослідження. Знахідки виявилися не чисельними. Серед них уламки вінець горщиків, характерних для верхнього горизонту (рис. 3: 1—5), окремі фрагменти стінок та донець. Від-

1. Раніше, мною було зроблено припущення, що нижня межа 1 горизонту фіксується по рівню залягання каміння (Каравайко 2018, рис. 18).

мітимо археологічно цілу форму миски (рис. 3: 8) 5 типу за К. Ю. Пеляшенком, що не так часто трапляються на пам'ятках Лівобережного Лісостепу (Пеляшенко 2014, с. 58—60), але широко представлені на городищі Ширяєве (Каравайко 2019, с. 297). Крім того, знайдено фрагмент глиняного пряслиця та денце мініатюрної посудинки (рис. 3: 6, 7). На особливу увагу заслуговує фрагмент стінки амфори, адже В. А. Іллінська зауважила, що в розкопі 1950 р., на відміну від досліджень Д. Т. Березовця, уламків грецьких амфор не знайдено (Іллінська 1953, с. 119).

На довгий час пам'ятки українського Посейм'я і, зокрема, городище Ширяєве залишилися поза увагою дослідників скіфського часу, а стаття В. А. Іллінської 1953 р. стала опорною при вивченні старожитностей цього регіону. Городище неодноразово оглядали, але роботи носили поверховий характер (Мельниковская 1968, с. 3; Сухобоков 1986, с. 83). Наприкінці 1990-х, а особливо в 2000-х рр. городище й поселення Ширяєве (як і більшість інших пам'яток), стали об'єктом грабунку за допомогою металодетекторів. Безумовно, початок систематичного дослідження пам'ятки національного значення є позитивним моментом, проте існує й зворотна сторона медалі — поновлення інтересу з боку грабіжників.

Підсумовуючи сказане слід відмітити розкопки В. А. Іллінської, які, безумовно, проведені на вищому рівні і відповідають всім вимогам не лише 1950 р., а й сучасності. Матеріал належним чином було своєчасно опубліковано, а основні висновки роботи залишаються актуальними і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

- Гершкович, Я. П. 2016. *Суботовське городище*. Київ: ІА НАН України.
- Березовець, Д. Т. 1948. *Отчет о раскопках раннеславянского поселения и могильника около с. Вольничьево, Путивльского района, Сумской области*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1948/10.
- Березовець, Д. Т. 1949. *Звіт про роботу Сеймсько-Слов'янської експедиції 1949 р.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1949/9.
- Ильинская, В. А. 1950. *Отчет о работе Путивльского отряда Сеймско-Деснинской экспедиции 1950 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1950/26.
- Іллінська, В. А. 1953. *Городище скіфського часу на р. Сеймі. Археологія*, VIII, с. 109-122.
- Ильинская, В. А. 1971. *Скифский период в Днепровском Лесостепном Левобережье*. Автореферат диссертации д. и. н. Москва. ІА АН СССР.
- Каравайко, Д. В. 2018. *О трех городищах скифского времени Путивльского Посеймья. Археологія і давня історія України*, 2 (27), с. 264-286.
- Каравайко, Д. В. 2019. *Глиняные миски городища Ширяєво. Археологія і давня історія України*, 2 (31), с. 294-299.
- Каравайко, Д. В., Плаксина, О. В. 2019. *Дослідження городища Ширяєве на Сеймі. Археологічні дослідження в Україні, 2017 р.*, с. 232-235.

Ляпушкин, И. И. 1947. *Памятники эпохи железной Лавобережной Украины (по материалам полевых изысканий 1947 г.)*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1947/29.

Ляпушкин, И. И. 1950. *Поселения культуры скифов-пахарей. Советская археология*, XII, с. 41-65.

Ляпушкин, И. И. 1961. *Днепровское лесостепное Левобережье в эпоху железа. Археологические разыскания о времени заселения Левобережья славянами*. Материалы и исследования по археологии СССР, 104. Москва: Наука.

Мельниковская, О. Н. 1968. *Отчет о работах Деснинского отряда ІА АН СССР в 1968 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1968/85.

Пеляшенко, К. Ю. 2020. *Липлений посуд скіфського часу населення Дніпро-Донецького Лісостепу*. Київ; Котельва: ІА НАН України, ІКЗ Більськ»

Самоковасов, Д. Я. 1878. *Историческое значение городищ. Труды третьего Археологического съезда*, 1, с. 225-235.

Сухобоков, О. В. 1986. *Отчет о работах Левобережной славяно-русской экспедиции в 1986 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1986/31.

REFERENCES

- Gershkovich, Ia. P. 2016. *Subotovskoe gorodishche*. Kiev: IA NAN Ukrainy.
- Berezovets, D. T. 1948. *Отчет о раскопках раннеславянского поселения и могильника около с. Вольничьево, Путивльского района, Сумской области*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1948/10.
- Berezovets, D. T. 1949. *Zvit pro robotu Seimsko-Slov'ianskoi ekspeditsii 1949 r.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1949/9.
- Plinskaya, V. A. 1950. *Отчет о работе Путивльского отряда Сеймско-Деснинской экспедиции 1950 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1950/26.
- Illinska, V. A. 1953. *Horodyshche skifskoho chasu na r. Seimi. Arkheolohiia*, VIII, s. 109-122.
- Illinskaia, V. A. 1971. *Skifskii period v Dneprovskom Lesostepnom Levoberezh'e*. Avtoreferat dissertatsii d. i. n. Moskva. IA AN SSSR.
- Karavaiko, D. V. 2018. *O trekh gorodishchakh skifskogo vremeni Putivl'skogo Poseim'ia. Arkheologiia i davn'ia istoriia Ukrainy*, 2 (27), s. 264-286.
- Karavaiko, D. V. 2019. *Gliniane misky gorodishcha Shiriaevu. Arkheologiia i davn'ia istoriia Ukrainy*, 2 (31), s. 294-299.
- Karavaiko, D. V., Plaksina, O. V. 2019. *Doslidzhennia horodyshcha Shyriaieva na Seimi. Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2017 r.*, s. 232-235.
- Lyapushkin, I. I. 1947. *Pamyatniki epokhi zheleza Levoberezhnoy Ukrainy (po materialam polevykh izyskaniy 1947 g.)*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1947/29.
- Lyapushkin, I. I. 1950. *Poseleniya kultury skifov-pakharey. Sovetskaya arkheologiia*, XII, s. 41-65.
- Lyapushkin, I. I. 1961. *Dneprovskoye lesostepnoye Levoberezh'e v epokhu zheleza. Arkheologicheskiye razyskaniya o vremeni zaseleniya Levoberezhia slavyanami*. Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR, 104. Moskva: Nauka.
- Melnikovskaya, O. N. 1968. *Отчет о работах Деснинского отряда ІА АН СССР в 1968 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1968/85.
- Peliashenko, K. Yu. 2020. *Liplenyi posud skifskoho chasu naselennia Dnipro-Donetskoho Lisostepu*. Kyiv; Kotelva: IA NAN Ukrainy, IKZ Bilsk.
- Samokvasov, D. Ya. 1878. *Istoricheskoye znachenie gorodishch. Tруды tretyego Arkheologicheskogo syezda*, 1, s. 225-235.
- Sukhobokov, O. V. 1986. *Отчет о работах Левобережной славяно-русской экспедиции ІА АН СССР в 1986 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1986/31.

D. V. Karavaiko

HISTORY OF INVESTIGATIONS OF SHYRIAIEVE HILLFORT OF THE SCYTHIAN TIME

Shyriaieve is the only one hillfort of the Scythian time in Putyvl Seym region, where targeted archaeological research was carried out. The site has known since the 19th century. The first excavations were carried out in 1948—1949 by D. T. Berezovets. Unfortunately, the information content is extremely low. In 1950, the famous Ukrainian scythologist Varvara Andriivna Illinska, also worked at the hillfort. A significant area was investigated, as a result an informative material was obtained. Possible construction was revealed.

Excavations led by the author have resumed, since 2017. It gave an opportunity to compare the results of investigations. The proportions of dwellings absolutely coincided. It is important to note that the contours of the construction uncovered in 1950 were fixed conditionally. The furnaces turned out to be identical. Recent studies have clarified their construction.

A scrupulous researcher V. A. Illinska recorded a stratigraphic column in five parts of the excavation. In 2017—19 here were observed three horizons, which were shown in the drafts in 1950. The assertion by Varvara Andriivna that the pottery in the upper part of the cultural layer are homogeneous and not separated chronologically turned out to be erroneous.

A small excavation trench of 1950, which is almost not mentioned in the report and ignored in the publication, is briefly examined. A pyramidal glass pendant was found there. In my opinion, this fact, allowed V. A. Illinska suggest the possibility of a functioning of the settlement in the IV century BCE.

It should be noted that the excavations of 1950 were carried out at a high level, the conclusions presented in the article in 1953 are relevant today, and the article itself for a long time remained the fundamental work devoted to the sites of the Scythian time of Putyvl Seym region.

Systematic and permanent studies have been carried out since 2017. An informative material is obtained and requires reflection. It is the subject of a separate article.

Key words: hillfort, history of investigations, Seym River, Scythian time.

Одержано 16.05.2020

КАРАВАЙКО Дмитро Володимирович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут археології НАН України, пр. Героїв Сталінграда, 12, Київ, 04210, Україна.

KARAVAIKO Dmytro V., Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher, Institute of Archaeology, National Academy of Sciences of Ukraine, Heroiv Stalingradu ave., 12, Kyiv, 04210, Ukraine.

ORCID: 0000-0001-9309-6707, e-mail: dmytro.karavaiko@gmail.com.